ఇల్లు అమ్మకం

ఏడేళ్ళు అప్పుడు నాకు – ఈ ఇంట్లో నేను కుడికాలు పెట్టినప్పుడు "బొమ్మల పెళ్ళిలాగుందే" అన్నాడు మామయ్య – మా అమ్మతో "అదేరా ముచ్చట" అంది మా అమ్మ. ఆయనకి పన్నెండు – డెబ్భయి రెండేండ్లయింది ఈ ఇంట్లో అడుగుపెట్టి. అలమారు తలుపు పుచ్చిపోయిందన్నాడు రామన్న. చేయించాలి మళ్ళీ ఏమిటో – పుచ్చిపోయినా పాతవే బాగుంటాయి. అలవాటైపోయాయి పాతవి.

పుచ్చిన తలుపుని చేత్తో తడిమింది అమ్మ, ఆప్యాయంగా. కళ్ళు బొత్తిగా కనిపించడంలేదీమధ్య. ఏదో నీడలాగ తెలుస్తుందంతే. ఆపరేషన్ చేయించాలన్నాడు రామన్న. కళ్ళకి ఆపరేషను. నూటయాభయి రూపాయల గుమాస్తాగిరీ, చెరువంత ఇల్లూ, పదిమందిగల సంసారం. పుచ్చిన అలమారు తలుపు మళ్ళీ వేయించడానికి డబ్బులేదు; ఆపరేషనుకి ఎక్కణ్ణించి తెస్తాడు రామన్న? అమ్మే వద్దంది ఆపరేషను. అమ్మ ఇల్లు వదలి బయటికి వెళ్ళదు "ఇంక చూపెందుకు నాకు ఇంట్లో అన్నీ మూలలూ అలవాటయినవే"

"శకుంతలా!"

"ఎవరు బాబూ? ఒహో! వెంకటప్పయ్యగారి అబ్బాయివి కాదూ. కూచో లోపలుంది. స్నానం చేస్తోందేమో? అమ్మాయి; అమ్మాయి... నీకోసం..." లోపలికి వెళ్ళింది అమ్మ.

శంకరం అటూఇటూ పచారు చేస్తున్నాడు హాల్లో – శకుంతలకోసం ఎదురు చూస్తూ. చీపురుకట్ట పట్టుకొచ్చింది శకుంతల అక్కయ్య సుభద్ర. శంకరం ఒక గుటక మింగాడు. సిగరెట్టు అంటించి గట్టిగా దమ్ము పీల్చి, తమాయించుకున్నాడు.

"ఛండాలం... అప్పుడు తుడిచిన ఇంట్లో అగ్గిపుల్లలు. సిగరెట్టు పీకలు బుద్ధుండాలి. వొచ్చే పీనుగులకి. నలుగురు మసిలీ ఇల్లు పాకీ దొడ్డిలా చేసి పారేస్తారు."

సుభద్ర కసిగా తుడిచింది సిగరెట్టు రెట్టలూ, అగ్గిపుల్లలూ శంకరం పాంటు మీదికి అద్దంలా పాలిష్ చేసిన అతనిబూట్లమీదికీ. ఊడ్చిన పక్కకి తిరోగమించాడు శంకరం.

"మళ్ళీ ఊడ్చిన పక్కకి కరాబు చెయ్యకపోతే, ఈ పక్కనే వెయ్యరాదూ ఆ పాడు రెట్టలు."

శంకరం ఆత్మరక్షణకోసం సిగరెట్టు అవతల పారేశాడు. గుమ్మంలోంచి. ఒక్క క్షణం ఆలోచించి అవతలకి వెళ్ళిపోయాడు.

శకుంతల హాల్లోకి వచ్చింది – మల్లెపువ్వులాంటి చీర కట్టుకుని, పుస్తకాలు చేత్తో పట్టుకుని.

"అదుగో వొచ్చాడు – మీ దుష్యంతుడు కార్లో ఎక్కించుకుపోతాడు గావును కాలేజీకి" చూపింది సుభద్ర.

"అతని కార్లో నేనెప్పుడన్నా ఎక్కానా?"

"ఏమో? నాకేం తెలుసు?..."

"అతని పేరు దుష్యంతుడు కాదు"

"అది మాత్రం నాకేం తెలుసు?... వాడితో నేనెప్పుడన్నా కాలేజీలో చదివానా? సినిమాలకి తిరిగానా?"

బొట్టులేని శకుంతల నుదుటిమీద బొట్టులాంటి మడత పడింది. శకుంతల చిరాకుగా వెళ్ళిపోయింది.

"ఏమిటే అక్కయ్యా! అనవసరం గొడవ" అంటూ వచ్చాడు ఇవతలకి రామన్న ఇరవై అయిదేళ్ళ ముసలివృద్ధు. ప్రపంచ భారమంతా అతని వంగిన నడుంమీదుంది.

"ఏమిట్రా అనవసరం గొడవ? అది బొత్తిగా తెగించేసింది. మన కుటుంబం ఏమిటి. మన సంప్రదాయం ఏమిటి? అడ్డమైనవాళ్ళతోటి ఈ తిరుగుళ్ళేమిటి? అమ్మకి తెలిస్తే ఉరేసుకు చచ్చిపోతుంది" సుభద్ర తుడవడం అతి ఆవేశంగా ముగించింది.

"ఎవరన్నా వింటే నవ్విపోతారే అకయ్యా! ఊళ్ళోనూ, కాలేజీలోనూ దానికెంత మంచి పేరుందో తెలుసా? నీలాగ ఒక మొగుడూ కాపురం లేదు; పెళ్ళవగానే పోయాడు దాని మొగుడు. ఏదో తన కాళ్ళమీద అది నిలబడుతుందని కాలేజీలో చేర్పిస్తే..."

"మొగుడు చచ్చాడు గనకే దాని పుణ్యం పుచ్చింది. తెల్లటి ఇస్త్రీ చీరలూ, కాలేజీ చదువులూ నా మొహానికి నేను నోచుకోలేదు మరి. చూసి చూసి ఎవడో లక్షాధికారి దాన్ని లేవదీసుకుపోతాడు – తీరిపోతుంది"

"అమ్మా అమ్మా! పెనసలూ రబ్బరూ కొనుక్కోవాలే" అన్నాడు సాంబడు

"చూడవే అమ్మా! ఫ్రాకు చినిగిపోయింది. బడికెల్లాగే వెళ్ళడం?" అంది సుబ్బి.

"చావండి. వెధవ పిల్లలూ, వెధవ కాపరం – ప్రాణాలు తీస్తున్నారు" సుభద్ర చేతులో చీపురు పిల్లల వీపు మీద తిరగబడింది. పిల్లలు తారస్థాయిలో యుగళగానం మొదలుపెట్టారు. సుభద్ర చర్రున వెళ్ళిపోయింది లోపలికి. ఉక్రోషం కన్నీళ్ళుగా అనువాదం కాకముందే. రామన్న నడుం మరికాస్త వంగింది. ఊపిరితిత్తుల్లో గాలంతా ఒక్కసారి బైటికి పోయింది.

"రండర్రా, నేను కొనిపెడతాను" అంటూ ఏడుస్తున్న పిల్లల్ని చెరొకచేతా పట్టుకొని నడిపించుకుపోయాడు రామన్న.

అలమార్లో – దేవుడి గది అలమార్లో – వ్యాస పీఠాన్ని తీసింది అమ్మ. చెంగుతో తుడిచింది. మళ్ళీ అలమార్లో పెట్టింది. దాని పక్కనే ఉంది – ఆయన కళ్ళజోడు, అదీ తీసి తుడిచింది అమ్మ చెంగుతో. ఒక్కసారి పెట్టుకుని తీసేసింది. కళ్ళజోడుకి ఒకపక్క కాడ విరిగిపోయింది – ఆయన పడిపోయినప్పుడు. వ్యాసపీఠం మీద భాగవతం పెట్టుకుని చదువుతుండేవారాయన. పక్కని కూచుని వింటుండేవారు అమ్మా, పిల్లలూ. ఎంత బాగుండేది ఆయన గొంతు! ఇప్పటికీ మోగుతూనే ఉంటుంది ఆ గదిలో –" కలలోనన్ తను మున్నెరుంగని మహాకష్టాత్ముడై నట్టి దుర్బలు డాపత్సమయంబునన్" అన్న పద్యం – కుచేలోపాఖ్యానంలోది – చదువుతూ పడిపోయారాయన.

"ఈ ఇల్లు విడిచిపెట్టి బతగ్గలనా?"

ఎడంపక్క మూడో గదిలో నులక మంచం మీద పడుకుని మీసాలు మెలేస్తూ ఆలోచిస్తున్నాడు కనకరాజు.

"అందరి భోజనాలూ అయాయి; మీరుకూడా ఆ పిండాకూడు కానిస్తే వంటిల్లు అలుక్కుని తగులడాలి" అంది సుభద్ర.

మెల్లిగా లేచాడు కనకరాజు, మీసాలు మెలేస్తూనే "పిండాకూళ్ళూ, తగలెయ్యడాలూ మనిషి చచ్చిం తరవాత. నేనింకా బతికే ఉన్నాను."

"మీ తమ్ముళ్లు చావగొట్టి బ్రహ్మజెముడు డొంకలో పారేశారు - మీరు చచ్చారనుకుని. ఈసారి వాళ్ళకి దొరికారంటే అంతపనీ చేస్తారు"

"పిచ్చి పీనుగా - మహా ఆశపడ్డావు పాపం, నేను చచ్చిపోయానని"

"పాపీ చిరాయువనీ"

"బాగా అన్నావు. అబ్బో! ఆంజనేయులూ. మార్కండేయుడూ లాగ చిరంజీవి కావడానికి ఎన్ని పాపాలు అవసరమో అంతకన్న ఎక్కువే చేశాను. నువ్వు మొత్తుకుచచ్చినా నేను చావను... విన్నాన్లే - శకుంతల మొగుడు చచ్చాడని నీకు మహా కడుపు మంటగా ఉంది... నేను చస్తే - దానిలాగా కాలేజీలో చేరతావా?... చెప్పవే..."

"అబ్బ, పాడు మాటలు - శుభం పలకరా మంకెన్నా అంటే..."

ఫెడీలు మంది సుభద్ర దవడ.

"నోరు మూసుకుని అన్నం వడ్డించు. నోరు సంబాళించుకోకపోతే నడుం విరుగుతుంది."

"నా కర్మ... వందెకరాల ఆస్తి; చెరువంత ఇల్లు. అన్నీ పోయి... వీళ్ళ నెత్తిన పడ్డాం - అదేవిటంటే తన్నులూ, గుద్దులూ"

"కుళాయి కట్టెయ్యి, కట్టెయ్యి."

"అబ్బో! ఈ ప్రయోజకత్వం, ఆస్తి నిలబెట్టుకోడానికి మాత్రం ఆ సరవసానిముండ యదాన్ని..."

కనకరాజు నవ్వాడు - వెటకారంగా.

"మొగుణ్ణి నిలబెట్టుకునే ప్రయోజకత్వం ఆడదానికి కుండాలే. అది లేకపోతే - మొగుడూ ఆస్తీ మరొకరికి దఖలు పడిపోతాయి. అలా నిలబడ్డావేం! అన్నం పెట్టమంటే-"

కనకరాజు గొంతులో హెచ్చరిక గుర్తుపట్టింది సుభద్ర. చర్రున వెళ్ళింది... కనకరాజు నవ్వాడు తృప్తిగా.

"వడ్డించి పిలు." అన్నాడు - నులక మంచంమీద నడుం వాలుస్తూ.

వెంకన్న ఎక్కడున్నాడో, ఎల్లా ఉన్నాడో. నన్నొదిలిపెట్టి వారం రోజులుండలేడు . ఏణ్ణర్థం అయింది. కలకత్తా నుంచి గావును - ఉత్తరం రాశాడన్నాడు రామన్న. పిచ్చివాడు, గుడ్డలన్నీ ఇక్కడే ఒదిలేసి పోయాడు. చంద్రారెడ్డితో కలిసి లక్షణంగా కలప వ్యాపారం చేసుకుంటున్నవాడు, అంత అర్థంతరంగా ఎందుకు వెళ్ళిపోయాడో వొదిలేసి. ఢిల్లీ - కలకత్తాలో ఎంత సంపాదించి ఏం లాభం? ఈవేళ రావాలి ఉత్తరం. పెద్ద వ్యాపారమని

రాశాట్ట. మరి డబ్బంతా ఏం చేస్తున్నాడు? కొంతగాకపోతే కొంతన్నా ఇంటికి పంపడేం? కలప వ్యాపారంలో బాగానే మిగిలేది. రామన్నకి అంత కష్టముండేది కాదప్పుడు. రామన్న పాపం ఈ సంసారం లాగలేక నలిగిపోతున్నాడు. పెద్దమ్మాయి కాపరం ఇలా అర్థాంతరం అయిపోయింది. శకుంతలన్నా బి.ఏ. అవగానే – నాలుగురాళ్ళు తెస్తే – దాని బతుకది బతికితే – రామన్నకి పెళ్లి చెయ్యాలి. బ్రహ్మచారి ముదిరినా, బెండకాయ ముదిరినా...

అమ్మ వెంకన్న పెట్టి తీసి బట్టలు దులిపింది.

"అమ్మాయి! వెంకన్న బట్టలు ఎండలో వెయ్యవే?"

ఈ ఇల్లు అలవాటైపోయింది. డెబ్బై రెండేళ్ళయింది – ఈ ఇంట్లో నేను కుడికాలు పెట్టి, దక్షిణంవేపు పెణక వాలిందన్నాడు రామన్న. రెండు దూలాలు కొత్తవి వేయించి ఎత్తించాలి. నూటయాభై ఏళ్ళయిందట ఇల్లు కట్టి ఎన్నాళ్ళుంటాయి ఇళ్ళు – ఇంకా పాతకాలపు ఇల్లు గనక...

❁ ❁ ❁ ❁

"తమ్ముడూ ఇల్లారా! నీ పేరేవింటి?"

"సాంబమూర్తి" అన్నాడు సాంబడు.

"శంకర్ వొచ్చాడని మీ పిన్నితో చెపుతావూ!"

"బాబో! మా అమ్మ చంపేస్తుంది" అంది సీతి.

"అమ్మకి తెలీకండా చెప్పు. ఇదుగో చెరో పదిపైసలు."

"వొద్దు బాబూ! అమ్మకి తెలిసిందంటే..." అన్నాడు సాంబడు.

"అమ్మ కెందుకు తెలుస్తుంది మనం చెప్పకపోతే... ఉంచండి. ఫరవాలేదు?"

శంకరం చెరో పదిపైసలూ వాళ్ళ జేబులో వేశాడు. పిల్లలకి పదిపైసల మీద ఆశ ఒక పక్కకీ, అమ్మంటే భయం రెండో పక్కకీ లాగుతుంటే, అల్లాగే నిలబడిపోయారు – ఎటు వెళ్ళాలో తేల్చుకోలేక.

"మీరంతా ఎన్నాళ్ళుంటారిక్కడ?"

"ఇక్కడే ఉంటాం." అంది సీతి.

"మీ ఊరెళ్ళరూ?"

"మా ఊరెడితే మా నాన్నని చంపేస్తారు." అన్నాడు సాంబడు.

"ఎందుకు?" అన్నాడు శంకరం ఆశగా.

"మా చిన్నాన్నల ఆస్తంతా కాజేసి, సరవ..." చటుకుని సాంబడి నోరు మూసింది సీతి.

"ఆస్తంతా పాడుచేశాడని మా చిన్నాన్నలకి కోపం."

"సీతీ! సాంబిగా ఎక్కడ తగులడ్డారర్రా. తిండక్కర్లే?"

సీతీ సాంబడూ లోపలికీ, శంకరం అరుగుమీదికీ పరుగెత్తాడు.

శంకరం అరుగుమీద తడిక గదిలో కూర్చుని ఒక ప్రేమ లేఖకి శ్రీకారం చుట్టాడు. తరవాత ఎల్లాదాన్ని సాగించాలో తోచక పెన్ను పెదవులమీద ఆనించి ఆలోచనలో పడ్డాడు.

"రామన్నగారూ! ఏవండో రామన్నగారూ!"

"వాడిప్పుడు లేవడండీ. ఒళ్ళు నెప్పులుగా ఉందని గుమ్మంలో నిలబడి.

"చాలా జరూరు పనుందని చెప్పండి."

"అంత జరూరు పనైతే రేపు ఆఫీసు కెళ్ళి చూడండి." ఆదివారం పూటా ఇంటికొచ్చి చంపితే ఎల్లాగ? పైగా చెయ్యి తడి చేయించుకునీ గుమాస్తాలయితే ఆదివారం పూటా జరూరుపన్లు ఇంటి దగ్గర చూస్తారు. ఆ తెలివి తేటలూ లేవు. మా వెర్రి పీనుక్కి."

"అయ్యా! మీరేమన్నా చెయ్యి తడిచేసే ఉద్దేశంతో వొస్తే ఆవిడ లేపుతుంది" అన్నారు. వెటకారంగా వెనకొచ్చి నిలబడ్డాడు కనకరాజు. అని హాల్లోకొచ్చి కూచున్నాడు.

"కూచోండి" అన్నాడు వచ్చిన ఆసామిని మర్యాద చేస్తూ. మా బావమరిది వెర్రి పీనుగైతే. మనం కాస్త ఈ పెద్ద మనిషికి సాయం చేసి ఆ లాభం మనవేఁ ఎందుకు పొందకూడదు? అన్న ఆప్యాయత ఉంది ఆ మర్యాదలో.

"చంద్రారెడ్డిగారా?" అన్నాడు - హాల్లోకి వస్తూ రామన్న.

"చంద్రారెడ్డి!" అంది సుభద్ర.

"ఓహో!" అన్నాడు విషయం అర్థమై - కనకరాజు. శకుంతల హాల్లోకొచ్చి తలుపు మూసింది.

"అక్కయ్యా; అమ్మ దగ్గరుండవే - ఆవిడికి తెలిస్తే..."

"అమ్మ ఎక్కడ లేస్తూందిప్పుడు? భోంచేసి హాయిగా నిద్రపోయింది" అంది లోపలికి వెళ్ళడాని కిష్టంలేని సుభద్ర.

అరుగుమీద తడకలగదిలో ప్రేమ లేఖకు పదాలు దొరక్క తెలుగు భాషా దారిద్ర్యాన్ని నిందించుకుంటున్న శంకరానికి ధ్యానభంగమయింది.

మూసిన కిటికీలో చిల్లుకోసం వెతికింది అతని కన్ను - చిల్లు అవతలి శకుంతలకోసం.

"యెంకటేశ్వర్లు ఊళ్ళో కొచ్చాడంటండీ" అన్నాడు చంద్రారెడ్డి.

రామన్న అక్కయ్య వంకా చెల్లెలు వంకా చూశాడు. సుభద్రా శకుంతలా ఒకరి ముఖం ఒకరు చూచుకున్నారు. కనకరాజుకి ఈ వ్యవహారం అంత లాభసాటిది కాదని తేలిపోయింది. మీసాలు మెలేసుకుంటూ తన నులక మంచం దగ్గరకు వెళ్ళిపోయాడు. సుభద్ర బ్రతుకు జీవుడా అని లోపలే అనుకుని తలుపు గొళ్ళెం పెట్టేసింది. హాల్లో కెవరూ లోపల్నించి రాకండా.

"తెలిసిందండీ" అన్నాడు రామన్న.

"చీటీ రాసి పంపాడు" అంది శకుంతల.

"రామన్నగారూ! మీ యెంకటేశ్వర్లుకి పేణ మిచ్చానండీ! తమ్ముడి కన్నా ఎక్కువగా సూసుకున్నాను. కలప అడితికి పెట్టుబడంతా నేనెట్టి లాభాల్లో సగం వాటా ఇచ్చాను."

"ఆ డబ్బు వారు తినలేదన్న సంగతి మీకూ తెలుసు చంద్రారెడ్డిగారూ!" అన్నాడు రామన్న.

"అదేం మాటండీ నే తిన్నానంటారా ఆ నాలుగేలూ! పోనీ డబ్బు వాడేసుకున్నారు. నేనింత నమ్మి యాపారమంతా అతని మీద పెట్టినందుకు నాతో ఉన్నదున్నట్టు సెప్పొచ్చు గదాండీ!"

"మిమ్మల్ని మోసగించాలని వాడికి ఉద్దేశమే లేదు. ఎవరో స్నేహితుడికి ప్రాణావసరమొస్తే సర్దాడు; మళ్ళీ పూడ్చలేకపోయాడు."

"ఆ సంగతి నాతో సెప్పొచ్చుగదాండీ! ఎందుకు పారిపోవాలా అని."

సుభద్ర అందుకుంది : "రెడ్డిగారూ! వాణ్ణిప్పుడు అరెస్టు చేయిస్తే మీకొచ్చే లాభమేమిటి?"

"అయితే నా దబ్బు నాకు పారెయ్యవమ్మా"

"ఎల్లా ఇవ్వగలమండీ? మా పరిస్థితులు మీకు పూర్తిగా తెలుసు" అన్నాడు రామన్న.

"అదేమిటండీ! మీకివ్వాలనుంటే ఇల్లమ్మేసి పారేత్తారు."

"ఇల్లా!" అన్నాడు రామన్న.

"అమ్మడమే!?" అంది సుభద్ర.

శకుంతల అంది : "మా అమ్మ బతికుండగా ఇల్లు అమ్మలేవండీ! ఆవిడకి జ్ఞానం వొచ్చినప్పటినించీ ఈ ఇంట్లోనే ఉంది. ఈ ఇల్లు అమ్మేస్తే మా అమ్మ... బతక లేదండి"

చిల్లుగుండా చూస్తున్న శంకరం గొంతులో ఏదో అడ్డుపడింది - శకుంతల కంటి తడి చూడ్డంతోటే.

"అమ్మా! యెంకటేశ్వర్లు సేసిన తప్పుకి సిచ్చ మీ కెందుకు పడాలమ్మా! మీరేదో ఇత్తారని వొచ్చాననటారా? ఆడిమీద పీకదాకా ఉంది కసి నాకు, నా కసి తీరాలంటే మీరు పెద్దమనుషులుగదా - సెపుదావని వొచ్చాను"

చంద్రారెడ్డి లేవబోయాడు ; రామన్న అతని చేతులు పట్టుకున్నాడు.

"ఒక్క రెండు రోజులు గడువిప్పించండి"

"రెండు రోజుల్లో మట్టుకు మీరెక్కణ్ణించి తెత్తారండీ సొమ్ము?"

"మా మీద దయుంచి ఆ మాత్రం సహాయం చేయించండి."

"సరే కానీండి."

చంద్రారెడ్డి వెళ్ళిపోయాడు. కనకరాజు వీధి గుమ్మంలోంచి వచ్చాడు లోనికి. ఇంక అక్కడుండడం క్షేమం కాదని శంకరం వెళ్ళిపోయాడు.

"వెర్రి పీనుగా! తలుపు గడియేస్తే. రాదల్చుకున్న వారికి అడ్డుటే? దొడ్డి తలుపు తీసుకుని వీధులోంచి తిరిగొచ్చా"

సుభద్ర గొళ్ళెం తీసి లోపలికి వెళ్ళిపోయింది - భర్త దగ్గర నుంచి ఎంత దూరంగా ఉంటే అంత మంచిదని.

"ఏం బావా!" అన్నాడు కనకరాజు. చంద్రారెడ్డి లేచిన కుర్చీలో కూచుంటూ. రామన్న సమాధానం చెప్పలేదు.

"చంద్రారెడ్డి గారన్నది నిజమే. రెండు రోజుల్లో నాలుగువేలు ఎక్కణ్ణించి తెస్తాం?"

"ఏమే!" అంటూ వొచ్చింది సుభద్ర లోపలికి.

"ఓసి పిచ్చి పీనుగా! తలుపు వెనకాల నించుని వింటే ముక్కో మూతో ఎగిరి పోతుందే. నాలాగ ధాటీగా తలుపు తీసీ వాడుంటే" - అన్నాడు కనకరాజు. సుభద్ర ఆ విషయం తనకి చెప్పినట్టు కాదనుకోని. కొంచెం ఆప్యాయం. కాస్త ఆశా, పిసరంత కుళ్ళూ మిళాయించి, చెల్లెలి భుజం మీద చెయ్యేసి అంది:

"ఏమే; పోనీ వాడెవడో నీ స్నేహితుడున్నాడుగా. అప్పేమన్నా ఇస్తాడేమో!"

"ఇచ్చినా నేనడగను."

"అప్పుచ్చుకుంటే తీర్చడమెల్లాగే?" అన్నాడు రామన్న

"అతనిస్తే అంత అప్పుకింద ఇస్తాడా ఏమిటిలే" అంది సుభద్ర – ఆ పిసరంత కళ్ళూ కుంకుడుకాయంత పెంచి.

"అంటే" అంది శకుంతల. అక్కగారి కళ్ళల్లోకి సూటిగా చూసి, సుభద్ర కళ్ళల్లోకి చర్రున పాకింది విషం.

"ఏమో అతని మనస్సులో ఏ వంభిప్రాయాలుంటాయో డబ్బిచ్చేటప్పుడు, నాకేం తెలుసు? నిన్ను పెళ్ళాడాలనో–"

"హ–హ–హ..." కనకరాజు నవ్వు నెంబుకున్న టపాకాయిలా అకస్మాత్తుగా పగిలింది. సుభద్ర విషం కక్కేసింది గనక నీరసపడి లోపలికి వెళ్ళిపోయింది. శకుంతల కళ్ళల్లో కోపమూ దిగిపోయింది ఆ నవ్వుతో.

"నువ్వు తీరాజేసి అంత లక్షాధికారినీ పెళ్ళాడేస్తావేమోనని దాని ఏడుపు" అని తన నవ్వుని వ్యాఖ్యానించాడు కనకరాజు.

"విధవకి పెళ్ళేమిటి బావా! మన కుటుంబాల్లో ఎక్కడన్నా అనుకోడవన్నా విన్నావాం?" అన్నాడు రామన్న.

"ఒరేయి; నువ్వింకా ఇక్ష్వాకుల కాలంలోనే ఉన్నావురా బావమరిదీ! విధవలు కాలేజీలకెళ్ళి బి.ఏ.లూ, ఎమ్.ఏ.లూ చదువుకోడం మాత్రం మన కుటుంబాల్లో ఎక్కడుందిరా? కాలం మారిపోయింది. నన్నడిగితే ఏం తప్పు లేదు. హాయిగా బతుకుతుంది అదైనా. చేసెయ్యి నా మాట విని."

"ఏమిటేమిటీ? విధవలకి పెళ్ళా? మనింట్లోనా?" అంటూ వొచ్చింది మళ్ళీ సుభద్ర.

"తలుపు వెనకాలొద్దే అని చెప్పా. మీకు బుద్ధిలేదు."

"పెళ్ళే జరిగితే అమ్మ ఉరోసుకు చచ్చిపోతుంది." వచ్చినంత వేగం గానూ లోపలికి వెళ్ళిపోయింది సుభద్ర.

"దిగుతా దిగుతా అన్న నాసయితేగాని, దిగిన నాసయితి లేదన్నారు. అయినా ఎప్పుడో చచ్చిపోవలసిన ముసలిపీనుగులకోసం, పడుచువాళ్ళ బతుకులు పాడుచేసుకోడం ఏమిటి?"

కనకరాజు మీసం మెలేస్తూ లోపలికి వెళ్ళాడు. ఇంక అడపాతడపా సుభద్ర ఇవతలికి రాకండా.

"అన్నీ ఇలాంటి అపసవ్యం మాటలే – అపసవ్యం మనిషి" అనేసి వంగిన నడుం మరికాస్త వంచి, వీధిలోకి వెళ్ళిపోయాడు రామన్న. శకుంతల మనసులో ఆశా నిరాశా అన్ని కాళీ అయిపోయాయి – నిలబడలేక కుర్చీలో చతికిలబడింది. రెండు గోడలూ నేలా కలిశాయి ఆ మూల. చూడకుండా చూస్తోంది శకుంతల. చటుకుని కాలిన అగ్గిపుల్ల

స్పష్టంగా కనిపించి అలుక్కుపోయింది ఆమూలు. శకుంతల లేచి ఆ పుల్ల తీసింది. "చూసిందంటే అక్కయ్య తిడుతుంది. శంకరంతోపాటు తననికూడా" ఆ అగ్గిపుల్ల శంకరం పారెయ్యకపోయినా సరే. అగ్గిపుల్లవంక దొరకాలంతే, శంకరాన్నీ తననీ తిట్టడానికి, అన్యాయంగా తిడుతుంది. ఎప్పుడో ఒకటి రెండుసార్లు అతని కార్లో ఎక్కిన మాట నిజమే; ఒకటి రెండుసార్లు సినిమాలకీ వెళ్ళింది. అంతమాత్రంచేత రంకు కట్టెయ్యడమే. పైకనదుగాని. తనకీ శంకరానికి ఏదో సంబంధముందని అక్కయ్య అనుమానం. ఇంటికి రావొద్దనీ, తనతో మాట్లాడొద్దనీ ఎంత గట్టిగానో చెప్పింది శంకరంతో. అతడు వినకపోతే తనేంజేస్తుంది?

"చదువుకోడానికి చేర్పించాడన్నయ్య కాలేజీలో. చదువుకోడానికే చేరాను. నా కాళ్ళమీద నేను నిలబడగలగాలి, పదిరాళ్ళు సంపాదించి, అన్నయ్యకి సహాయపడాలి. అక్కయ్యది అర్థాంతరం కాపరమైపోయింది. వెంకన్నకి జైలు తప్పదు. దొరికాడంటే. చంద్రారెడ్డి మహా కక్షగా ఉన్నాడు. అమ్మ. అమ్మా, ఈ ఇల్లూ పది కాలాలపాటు బతకాలి అమ్మ. మేమంతా చచ్చిననా సరే - అని అరిచింది ఆమె మనస్సు లోపలి గుహల్లోంచి ఏదో ఆర్తనాదం - అపచారం, అమ్మకి అపచారం చేశాను ఇవన్నీ తెంచుకుపోయి ఈ బంధాలన్నీ - శంకరం కౌగిలిలో వాలిపోతే - ఎవరేవఁనుకుంటే నాకేం? ఎవరేవైఁపోతే నాకేం? అక్కయ్య అనుమానం నిజమేనా? నా మనస్సులో నిజముగా ఈ కోరికుందా? ఇంత నీచమైన కోరిక - ఎంత గొప్పగా, ఎంత హుందాగా బతికింది అమ్మ! అమ్మ మనస్సు నొప్పించడంకన్నా చచ్చిపోడం మేలు. శంకరం కులాసా మనిషి. అతని కులాసా అంటువ్యాధిలా పట్టుకుంటుంది. ఇరుగు పొరుగు అందర్నీ. కులాసాని హత్య చెయ్యాలి. నాకు కులాసాగా ఉండడానికి హక్కులేదు. అమ్మ, నా వైధవ్యం, అన్నయ్య అక్కయ్య - అన్నిటికన్నా అమ్మా, ఈ ఇల్లూ, నా బాధ్యతలు - నా సుఖం కోసం నేనాశపడడం పాపం - మహాపాపం.

❁ ❁ ❁ ❁

"ఎవరు మీరు?" మూరెడు గడ్డం, పీలికలైపోయిన దుస్తులు - సినిమాల్లో ఏ సినిమాలోనో చూసింది - అయిదేళ్ళ పిల్లతో, హార్మోనియం వాయించుకుంటూ బిచ్చం అడుక్కుంటున్న బిచ్చగాడు. తెరమీదనించి దిగొచ్చాడు. ఎందుకంటే - నిజం బిచ్చగాడు వచ్చి కుర్చీలో చతికిలపడడు-

"ఎవరు మీరు?... వెంకన్న!!..."

ముఖం మోకాళ్ళ మధ్యకి వంచాడు వెంకన్న, ఏడుపు ఎదుపులు వీపుని ఎత్తి కుదేశాయి. శకుంతలకి ఓదార్చాలో, దాచాలో పొమ్మనాలో ఏవీఁ తోచలేదు. మీద చెయ్యేస్తేనే అపచారంలాగ అనిపించింది.

ఈ ప్రతిష్ఠంభనను పగల గొట్టాడు రామన్న. వంగిన నడుము మీది భూభారం ముఖం ముడతల్లోకి కొంత సర్దుకుంటూ.

"ఇక్కడికెందుకొచ్చావురా? అసలీ ఊరెందుకొచ్చావు? చంద్రారెడ్డికి తెలిసిపోయింది." అంటూ ఆక్రోశించాడు రామన్న.

"తెలిస్తే తెలియనీ, జైల్లో పెట్టిస్తాడు. అంతేగా ఈ వెధవ బతుక్కంటే అదే నయ్యం, ధైర్యంగా ముష్టెత్తుకోడానికికూడా లేదు. వెధవ బతుకు."

"తమ్ముడూ!" అంది సుభద్ర – అరుపూ కాకండా గుసగుసా కాకండా.

"అమ్మ ఇవతలికొస్తుందేమో" అంది సుభద్ర. తలుపు గొళ్లెం పెట్టింది.

"ఖరగ్‌పూర్‌లో దింపేశారు రైలు టికెట్ లేదని. మరో రైలెక్కా, చికాకోల్ రోడ్డులో దింపేశారు. ముష్టి అడుక్కోడానికి సాహసం ఉండాలి పద్దెనిమిది రోజులు – నడిచిందే నడక – రైలెక్కడానికి సిగ్గేసింది! లోకమంతా చూసింది. టికట్ కలెక్టర్ నన్ను జబ్బట్టుకు దింపేస్తుంటే – రెండుసార్లు. ఇంక రైలు స్టేషనువంక తలెత్తి చూడలేదు. పద్దెనిమిది రోజులు నడిచి నడిచి వొచ్చాను – కాళ్ళు చూడండి."

"ఏరోయి బావా?" అంటూ వీధి గుమ్మంలోంచి వొచ్చాడు కనకరాజు "పిచ్చాడన్నావు కాకపోతే. జైలుకి బయపడి ఊళ్ళోంచి పారిపోతావా? వొచ్చిన చెడ్డపేరెలాగా వచ్చింది. మరో పదివేలు కాజేసి. నా బోటివాడి చేతులో పెట్టి, ఠింగురంగా అని జైలుకి పోతే హాయిగా ఉంది–"

"నీ సలహా ఎవరూ అడగలేదు బావా!" అంది శకుంతల చేతనైనంత కటువుగా.

"మంచి సలహా మన దగ్గరున్నప్పుడు, ఒకరు అడిగితేగాని ఇవ్వకూడదనే పట్టింపే ఉండకూడదు. వాళ్ళ అవసరాన్ని బట్టి ఇస్తుండాలి. తీసుకోకపోతే వాళ్ళ ఖర్మ" అన్నాడు కనకరాజు మీసం మెలేస్తూ. సుభద్ర గుర్రుగా చూసింది. కనకరాజు కొంటెగా నవ్వాడు. సుభద్ర బెదిరిపోయి చూపు మార్చుకుంది.

"ఇప్పుడేం చెయ్యడం?" అనేది అందరి మెదళ్ళలోను పుట్టిన ఆలోచన.

"ముష్టోడురోయి" అంది సీతి.

"మావఁయ్యే" అన్నాడు సాంబడు.

"వెంకన్న మావఁయ్య" అంటూ ఇద్దరూ మంగళగీతం పాడుకుంటూ లోపలికి పోయారు తలుపు తెరుచుకుని, సుభద్ర తలుపు మళ్ళీ వెయ్యబోయింది.

"వెర్రి పీనుగా! తలుపేస్తే మరికాస్త అనుమానపడుతుంది ఆవిడ అన్నాడు కనకరాజు. సుభద్ర ఆ ప్రయత్నం మానుకుంది.

"వెళ్ళిపోరా నాయనా! నీకు పుణ్యముంటుంది" అన్నాడు రామన్న.

"చూస్తే చూడనీ" అన్నాడు వెంకన్న వంచిన తల ఎత్తకుండానే.

"ఆవిడ చూళ్ళేదులే" అన్నాడు కనకరాజు మీసం మెలేస్తూ.

"వొచ్చేసింది," అంది శకుంతల. వెంకన్న తలెత్తి చూశాడు.

"వెంకన్నా" అంది అమ్మ. గుమ్మంలో కొస్తూ , వెనకాల తలో తలుపు చాటునించీ తొంగి చూశారు సీతి సాంబడూ, తప్పు చేసిన కుతూహలంతో. రామన్న వెంకన్నకి సంజ్ఞలు చేస్తున్నాడు. ఆదుర్దాగా, 'వెళ్ళిపోరా బాబూ!" అంటూ.

"ఎక్కడికి పొమ్మంటావు? ఒక్క పంచీ చొక్కాతో తిరిగినచోటు తిరక్కండా గడిపాను ఆరునెల్లు. ఎక్కడికి పొమ్మంటావు. సంగతి తెలిస్తే అమ్మ గుండె పగిలి పోతుంది. నేనేదో పెద్ద ఉద్యోగం చేస్తున్నాననీ, వందలకి వందలు సంపాయిస్తున్నాననీ నీతో చెప్పారు

వీళ్ళంతా. నేను చేసిన ఉద్యోగం ఏవిటో తెలుసా, ఈ ఆరునెల్లూ? ముష్టెత్తుకు తిన్నాను – ముష్టెత్తుకుని!"

రామన్న నడుం ఇంకా వొంగిపోయింది. కనకరాజు మీసం మెలేసి సుభద్ర వేపు చూస్తూ చిన్నగా నవ్వాడు. అమ్మ ముఖం చిట్లించి గుడ్డి నడక నడుస్తూ వెంకన్న దగ్గరగా వచ్చింది. చేత్తో తడిమింది. పెరిగిన చింపిరిగడ్డం, చేతికి తగిలింది.

"ఏమిట్రా ఇదంతా?"

ఎవరూ చెప్పలేదు. కనకరాజు మీసం మెలెయ్యడం మానేసి లేచాడు.

"చంద్రారెడ్డి సొమ్ము వాడేసి, మరీ వాడు పారిపోయాడు. చంద్రారెడ్డి కేసెట్టాడు. పోలీసులు వెతుకుతున్నారు మనవాడికోసం–"

ముడతపడ్డ అమ్మ ముఖం వంక చూశాడు వెంకన్న. అంతా చూశారు ఆత్రంగా.

"అదుగో నాకు తెలుసు, నీ ముఖం మారిపోయింది. అందుకే నీకు తెలీకండా దాచారు వీళ్ళంతా. ఇదంతా వింటే నీ గుండె బద్దలై పోతుంది. మరి నన్ను చూస్తే మీకందరికీ అసహ్యం. ఇంతకన్నా జైలేనయం. నన్నంతగా అసహ్యించుకోరు వాళ్ళు."

అమ్మ అతని జబ్బ పట్టుకుని లేవదీసింది.

"లే ముందు, పిచ్చివాగుడు. వెర్రికుంకవి కాకపోతే నాకసహ్యమేవిటో? కన్నబిడ్డకన్న గౌరవ మర్యాదలెక్కువట్రా నాకు? నాకు తెలీకండా ఎందుకు దాచార్రా ఇన్నాళ్ళూ?"

"మర్నాడు దొరికితే చంద్రారెడ్డి జైల్లో పెట్టించేవాడు మరి – నీతో చెప్పి మాత్రం ఏం లాభం?" అన్నాడు రామన్న.

"ఎన్నేళ్ళు నెత్తిమీది కొచ్చినా ప్రపంచ జ్ఞానం లేదురా మీకు. మీరంతా ఇల్లా మనసుల్లో – కుంపట్లు పెట్టుకుని బాధపడుతుంటే, నా గౌరవం నిలబెడితే మాత్రం నిలుస్తుందా? శకుంతలా? వెంకన్నకి నీళ్ళు పెట్టు స్నానం చేస్తాడు. రామన్నా! చంద్రారెడ్డిని తీసుకురా, ఎంత తెలివిమాలిన పిల్లలై పోయార్రా మీరు"

శకుంతలా, వెంకన్నా లోపలికి వెళ్ళిపోయారు. రామన్న బయటికి వెళ్ళాడు. కనకరాజు సుభద్రని లోపలికి రమ్మని సంజ్ఞ చేసి తన నులక మంచంమీదికి వెళ్ళిపోయాడు.

అమ్మ కుర్చీలో కూచుంది. చత్వారపు కళ్ళు ఎక్కడో చూస్తున్నాయి.

"శకుంతలా!"

"ఎవరు బాబూ?"

"శంకరం అంటారండి నన్ను"

"వెంకటప్పయ్యగా రబ్బాయివి కదూ? కూచో. పనిలో ఉంది – వొస్తుంది. మీ నాన్న పాపం చిన్నవాడే – పోయీసరికి. మంచి జాగర్తయినవాడు, నువ్వు కాస్త దుబారా చేస్తావని విన్నాను."

"ఏదోలెండి; అయినా డబ్బున్నందుకో కాస్త అనుభవించకపోతే ఎల్లాగండి?

"మా ఆయన అల్లాగే అనీవారు. ఎంతాస్తి పాడుచేశారో. ఈ ఇల్లొకటే మిగిలింది. ఆ రోజులు మహావైభవంగా వెళ్ళిపోయినాయి. ఏడేళ్ళప్పుడు అడుగుపెట్టానీ ఇంట్లో, ఈ ఇల్లొదిలేస్తే ఎల్లా బతగ్గలనా అనిపిస్తుంది."

"మీకు అభ్యంతరం లేకపోతే, ఈ ఇల్లు మీ రొదిలిపెట్టక్కర్లేకుండా నేనడ్డుపడగలను."

అమ్మ ముఖం చిట్లించి అతని వంక చూసింది. అతను కొంచెం తికమకపడి సర్దుకున్నాడు.

అంటే నాకు సంగతి తెలిసిందండి. మీ చిన్నబ్బాయి... చంద్రారెడ్డి – పోలీసు కేసు – మీరేమీ మొగమాట పడకర్లేదు. నా దగ్గర డబ్బు మూలుగుతోంది. మీ కభ్యంతరం లేకపోతే."

"మా గొడవలతో నీకేం సంబంధం?"

"మీ అమ్మాయి నేను – చాలా – స్నేహితులం. మీ కవసరమొచ్చినప్పుడు ఆదుకోకపోతే – ఇంత స్నేహితుణ్ణైవుండి."

"మా అమ్మాయి అడిగిందా నిన్ను?"

"లేదండీ! అసలు నాతో చెప్పనన్నా లేదు. చాలా అభిమానంగలది. నాకు తెలిసింది. తెలిసింతరవాత – నేను–"

"నాయనా! స్నేహానికి స్నేహమే. వ్యవహారానికి వ్యవహారమే. రెండూ కలిపేస్తే ప్రమాదముంది. ఇంతకీ మమ్మల్ని ఆదుకోడంలో నీ ఉద్దేశమేమిటి?" "ఏవీ లేదండి, మీ అమ్మాయంటే నాకు – చాలా – గౌరవం."

శకుంతల గుమ్మంలోకొచ్చి నిలబడింది. ఆమె ముఖంలో చిరాకూ సిగ్గూ, దుఃఖం, అసహనం, అన్నింటి వెనకా ఒక ఆందోళనా చిందులు తొక్కాయి.

"గౌరవముంటే మాత్రం ఉద్దేశాలుండకూడదా? మీ కుర్రాళ్ళకి మీ ఉద్దేశాలేమిటో మీకే తెలియవు."

అమ్మ లేచింది.

"మా శకుంతలను పెళ్ళాడాలనుందా నీకు?"

శకుంతలకీ శంకరానికి నోరు తడారిపోయింది. శంకరం రెండు గుటకలు వేశాడు.

"మీ కిష్టముండదని నాకు తెలుసు. మీరు పాతకాలపు మనుషులు. రోజులు మారినా మీరు మారరు. వితంతువుకింక కులాసాగా బ్రతకడానికి హక్కు లేదంటారు మీరు. మూఢనమ్మకాలకోసం పాతికేళ్ళ యువజీవితాలు బలియైపోవడమేనా? వాళ్ళు సుఖపడితే మీరు చూడలేరా? ఎందుకువాళ్ళనలా సంప్రదాయమనే సంకెళ్ళలో బంధించి, జీవితఖైదు విధిస్తారు. మీరు?"

"మా శకుంతలని పెళ్ళాడాలనుందా నీకు?" అని తాపీగా అంది అమ్మ "ఉంది ఉండమేకాదు, చేసుకుతీరతాను – ఎన్ని అడ్డంకులెదురైనా సరే. ఎవరి కిష్టం లేకపోయినా సరే, ఆమె నీ వాతావరణంనించి రక్షించి – బయటికి తీసుకుపోయి–"

"అంత గట్టిగా అరుస్తావెందుకు నాయనా! – రోజులు మారాయని గట్టిగా చెపితేగాని నాకు తెలిదనుకున్నావా? – మా రోజుల్లో కన్నెపిల్లలే కాలేజిల్లో చదివితే తప్పు. వైధవ్యం వొచ్చిందని మా అమ్మాయిని బుర్ర గొరిగించి ఇంట్లో కూచోపెట్టలేదుగా – కాలేజి చదువుకి ఒప్పుకున్నాక, పెళ్ళికి మాత్రం ఎందుకు అడ్డు చెపుతాను – దాని కిష్టమై చేసుకుంటానంటే?–"

శకుంతలా, శంకరం, ఈసారి గొంతు తడెక్కి మాటాడలేకపోయారు ఒకళ్ళవంక ఒకళ్ళు చూడలేకపోయారుకూడా. అమ్మ ఎదుట ఇద్దరూ, చంటి పిల్లల్లా అయిపోయారు.

"అబ్బాయి – నువ్వు మా శకుంతల తల్లీ ఏ పొరపొచ్చాలూ లేకుండా ఉండాలంటే నువ్వీ విషయంలో జోక్యం కలిగించుకోడం తప్పు. అందుకే అడిగాను నీ ఉద్దేశం ఏమిటని..."

"చంద్రారెడ్డికి నేనప్పుడే డబ్బిచ్చేశానండి – మరి–"

"చాలా పొరపాటు చేశావు – నీకా డబ్బు మళ్ళీ ఇప్పించేస్తాను."

అక్కర్లేదండి! అది నాకో లెక్కలోది కాదు."

"మాకు చాలా పెద్ద లెక్కలోది నాయనా! తనని నాలుగువేలు విలువ కట్టారనుకుంటుంది. మా శకుంతల తల్లి–"

"నాకా ఉద్దేశం–"

చంద్రారెడ్డిని వెంటబెట్టుకుని వచ్చాడు రామన్న.

"ఎవరు? – చంద్రారెడ్డిగారేనా? రండి – నా కంతా తెలిసింది."

"అమ్మా, ఏదో ఉక్రోషం ఆక్క – పోలీసు రిపోర్టిచ్చాను."

"రెడ్డిగారూ? మీరు చేసింది న్యాయం, నాకు తెలీలేదుగా? అసలింత వరకూ రానిచ్చేదాన్ని కాదు – ఒక్క ఉపకారం చేసి పెట్టాలి మీరు. ఈ ఇల్లు అమ్మేస్తున్నాం–"

"ఇల్లు–!!" అన్నాడు రామన్న.

"అమ్మెయ్యడమే!" అంది లోపలికొస్తు సుభద్ర.

"అక్కర్లేదమ్మా. మన శంకరంగారు సర్దేశారు –" అన్నాడు చంద్రారెడ్డి.

"ఇల్లమ్మేసి, అతని డబ్బు అతనికిచ్చేయండి. మీకు రావలసింది మీరు తీసుకోండి."

"అమ్మా! మిమ్మల్ని ఇంట్లోంచి లెగ్గొట్టి ఆ పాపం మాత్రం నేను కట్టుకోలేను."

"అదేమిటి రెడ్డిగారూ! పాపమేమిటి? ఒడిలిపోయిన దేహాన్ని ఒదిలేసి జీవుడే బయటికి పోతుంటే ఇల్లొదిలెయ్యడానికి వెనకాడ్డం ఎంత పొరపాటు! పదిహేనేళ్ళుగా ఇంటికేమీ చేయించలేకపోయాం. ఇంత ఇంటిని మేం ఏం జేసుకుంటాం? నాలుగు రాళ్ళున్నవాళ్ళు ఈ ఇంటిని కొనుక్కుంటే – వాళ్ళకే లాభం. ఇల్లు బాగుపడుతుంది. మీ అప్పు పోగా మిగిలిన డబ్బుతో చిన్న ఇల్లొకటి కొనుక్కుంటాం మీరే చూసిపెట్టండి చవగ్గా–"

"అప్పుడు నాకు ఏడేళ్ళు. దెబ్బై రెండేళ్ళు – అలమారు తలుపులు పుచ్చి పోయాయి. ఆ పక్క పెణక వాలిపోయింది. రామన్న బాగు చేయించలేడు. నూట యేభై రూపాయల గుమాస్తాగిరి. తిండికే చాలదు. వాడికి తొందరగా పెండ్లి చేసెయ్యాలి. ఈ ఇల్లొదిలేస్తే ఎలా బతుకుతాడో – కళ్ళుకూడా కనిపించడంలేదు. ఎత్తూ పల్లం గోడా గడపా అలవాటయిపోయాయి ఈ ఇంట్లో. ఎంత వైభవంగా ఉండేది ఆ రోజుల్లో! ఇల్లు అమ్మెయ్యాలి. వెనకటివి వదిలెయ్యలేం ఒక పట్టాన్న. దిగులుగా ఉంటుంది. అయినా కాటికి కాళ్ళు జాపుకున్నవాళ్ళం. కుర్రాళ్ళు వాళ్ళ బతుకులు వాళ్ళు బతకాలి. ఏమిటో ఈ బంధాలు వ్యాసపీఠం భాగవతం తెరిచి. ఎంత బాగా చదివే వారాయనా!

"కలలోనన్ తను మున్నెరుంగని" అన్న పద్యం – ఆరోజు లింకరావు ఎందుకు రావాలి? పిచ్చిగాని."

ఇల్లు అమ్మెయ్యాలి.

(యువ, దీపావళి 1967)